

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного цивільного суду
у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за жовтень 2020 року

ЗМІСТ

1. Спори, що виникають із сімейних правовідносин	5
1.1. Кошти, отримані в борг чоловіком та використані не в інтересах сім'ї, не можуть бути стягнені з дружини солідарно на підставі статті 65 СК України.	5
1.2. Визначаючи місце проживання малолітньої дитини разом з батьком, суд повинен виходити з якнайкращого забезпечення інтересів дитини, у тому числі, має з'ясувати, які виняткові обставини перешкоджають залишенню дитини з матір'ю, враховуючи, що дитина є новонародженою та потребує уваги і піклування матері.	6
2. Спори, що виникають із трудових правовідносин	8
2.1. Відсутність торгового агента на роботі, підтверджена відповідними актами, не є достовірним свідченням прогулу відповідно до пункту 4 статті 40 КЗпП України, оскільки посадовою інструкцією не передбачено обов'язку такого працівника перебувати на визначеному роботодавцем робочому місці через характер виконуваної роботи.	8
2.2. Припинення виконання обов'язків працівника на умовах суміщення з ініціативи роботодавця відповідно до статті 32 КЗпП України не є його звільненням, а є лише увільненням від виконання роботи за суміщуваною посадою.	9
2.3. На правовідносини, які виникли у зв'язку з призначенням священнослужителя на посаду настоятеля храму, поширюються норми не трудового права, а статуту (положень) релігійної організації.	10
3. Спори, що виникають із спадкових правовідносин	12
3.1. Якщо особа, яка має право на оспорення документа (наприклад, свідоцтва про право на спадщину) чи юридичного факту, висловила безпосередньо або своєю поведінкою дала зрозуміти, що не буде реалізовувати своє право на оспорення, то така особа пов'язана своїм рішенням і не вправі його змінити згодом. Спроба особи згодом здійснити право на оспорення суперечитиме попередній поведінці такої особи і має призводити до припинення зазначеного права.	12
4. Спори, що виникають із кредитних правовідносин	14
4.1. Якщо одним із подружжя укладено кредитний договір в інтересах сім'ї, то цивільні права та обов'язки за цим договором виникають в обох із подружжя, незважаючи на відсутність у законі прямої вказівки на солідарну відповідальність.	14

5. Спори щодо визнання правочинів дійсними/недійсними	15
5.1. Договір, укладений на шкоду кредитору (франдаторний), може бути як оплатний, так і безоплатний. До обставин, що дозволяють кваліфікувати оплатний договір як такий, що вчинений на шкоду кредитору, належать, зокрема: момент укладення договору; контрагент, з яким боржник вчиняє оспорюваний договір (наприклад, родич боржника, пасинок боржника, пов'язана чи афілійована юридична особа); ціна (ринкова/неринкова), наявність/відсутність оплати ціни контрагентом боржника.	15
6. Спори, що виникають із земельних правовідносин	17
6.1. Заява про застосування строку позовної давності може бути подана лише сторонами у справі чи їх представниками, а тому треті особи не мають право на подання такої заяви. Без заяви сторони у справі позовна давність застосовуватися не може за жодних обставин.	17
7. Встановлення факту, що має юридичне значення для реалізації права на пенсію	19
7.1. Факт перебування особи на утриманні померлого має значення для переходу на пенсію в разі втрати годувальника, якщо утримання було повним або допомога, яка надавалась утриманцю, була постійним і основним джерелом засобів до існування за наявності у нього інших джерел доходів.	19
8. Спори, що виникають із відшкодування шкоди	20
8.1. На зобов'язання, що виникають з майнових прав особи на об'єкт нерухомого майна, поширюється дія Закону України «Про захист прав споживачів», отже, за несвоєчасне введення будинку в експлуатацію із забудовника можливе стягнення моральної шкоди навіть у випадках, коли умовами договору право на компенсацію моральної шкоди не передбачено.	20
8.2. Сам факт закриття справи про адміністративне правопорушення не тягне обов'язковий наслідок цивільно-правового характеру і не може бути доказом того, що дії та бездіяльність посадових осіб органу досудового розслідування та прокуратури заподіяли особі моральної шкоди.	21
9. Спори, що виникають із виконання рішення суду	22
9.1. Виконуючи судове рішення про стягнення на користь працівника середнього заробітку за час вимушеного прогулу та моральної шкоди, завданої порушенням трудових прав, роботодавець як податковий агент обґрунтовано утримує із присудженої суми відповідні податки і збори, оскільки суд задовольняючи позовні вимоги працівника, визначає суму без утримання податків й інших обов'язкових платежів.	22

10. Питання процесуального права	24
10.1. Протокольна форма ухвали не впливає на можливість її оскарження в апеляційному порядку, якщо вона входить до переліку, передбаченого статтею 353 ЦПК України.	24
10.2. Після завершення судового процесу право на укладення мирової угоди може бути реалізовано лише в процесі примусового виконання судового рішення, тобто за наявності відкритого виконавчого провадження. При цьому суб'єктами, які уповноважені звертатися до суду з клопотанням про затвердження мирової угоди, є державні або приватні виконавці, на виконанні в яких перебуває відповідне виконавче провадження.	26
10.3. Не допускається забезпечення позову шляхом зупинення виконання судових рішень, що набрали законної сили.	27

1. Спори, що виникають із сімейних правовідносин

1.1. Кошти, отримані в борг чоловіком та використані не в інтересах сім'ї, не можуть бути стягнені з дружини солідарно на підставі статті 65 СК України.

07 жовтня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3 про стягнення заборгованості за договором позики.

Суд встановив, що між ОСОБА_1 та ОСОБА_2 укладено договір позики, за умовами якого ОСОБА_2 отримав у позику грошові кошти, що підтверджується розпискою. Станом на час укладення договору позики ОСОБА_2 перебував у зареєстрованому шлюбі з ОСОБА_3.

Заочним рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, позов задоволено. Стягнуто солідарно з ОСОБА_2 та ОСОБА_3 на користь ОСОБА_1 заборгованість за договором позики. При цьому суди виходили із того, що договір позики укладено за час перебування відповідачів у шлюбі, ОСОБА_3 була обізнана про укладення такого договору, кошти використані в інтересах сім'ї для розвитку сімейного бізнесу, а тому зобов'язання у вигляді повернення грошових коштів подружжя повинно здійснюватися у солідарному порядку.

Верховний Суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Тлумачення частини четвертої статті 65 СК України дає підстави для висновку, що той з подружжя, хто не брав безпосередньо участі в укладенні договору, стає зобов'язаною стороною (боржником), за наявності двох умов: 1) договір укладено другим із подружжя в інтересах сім'ї; 2) майно, одержане за договором, використане в інтересах сім'ї. Тільки поєднання вказаних умов дозволяє кваліфікувати другого з подружжя як зобов'язану особу (боржника).

Таким чином, якщо одним із подружжя укладено договір в інтересах сім'ї, то цивільні права та обов'язки за цим договором виникають в обох із подружжя.

Згідно з нормами сімейного законодавства умовою належності майна, яке одержане за договором, укладеним одним із подружжя до об'єктів спільної сумісної власності подружжя, є визначена законом мета укладення договору – інтереси сім'ї, а не власні, не пов'язані із сім'єю інтереси одного з подружжя.

Проте суди не встановили, а матеріали справи не містять доказів, що кошти, одержані за договором позики ОСОБА_2, використані в інтересах сім'ї.

Визнаючи боргове зобов'язання за договором позики, укладеним ОСОБА_2 спільним боргом подружжя, апеляційний суд не перевіряв доводів ОСОБА_3 про те, чи були витрачені отримані грошові кошти в інтересах сім'ї, а також не з'ясував, чи надавала ОСОБА_3 у письмовій формі згоду на укладення договору позики.

Постановою Верховного Суду від 07 жовтня 2020 року постанову Київського Апеляційного суду від 11 лютого 2020 року скасовано, справу передано на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 07 жовтня 2020 року у справі № 752/7501/18 (провадження № 61-4114св20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92315296>

1.2. Визначаючи місце проживання малолітньої дитини разом з батьком, суд повинен виходити з якнайкращого забезпечення інтересів дитини, у тому числі, має з'ясувати, які виняткові обставини перешкоджають залишенню дитини з матір'ю, враховуючи, що дитина є новонародженою та потребує уваги і піклування матері.

22 жовтня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про розірвання шлюбу, визначення місця проживання дитини – ОСОБА_3 разом з матір'ю ОСОБА_1, відібрання дитини від батька для передачі матері та за зустрічним позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1 про визначення місця проживання малолітнього сина разом з батьком.

Суд встановив, що сторони у справі перебували у шлюбі, в якому народився син ОСОБА_3. ОСОБА_1 підписала нотаріально завірених заяви про те, що вона надає згоду на проживання малолітнього сина за місцем реєстрації батька та заяву, згідно з якою вона надала згоду на виховання малолітнього сина його батьком, а також на те, щоб батько дитини самостійно приймав рішення щодо виховання сина. Орган опіки та піклування надав висновок про доцільність визначення місця проживання малолітньої дитини з батьком.

Рішенням районного суду первісний позов задоволено частково – розірвано шлюб між сторонами у справі у задоволенні інших позовних вимог за первісним позовом відмовлено. Зустрічний позов задоволено.

Постановою апеляційного суду рішення районного суду в частині вимог ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про визначення місця проживання малолітньої дитини з матір'ю, відібрання дитини від батька та зустрічного позову ОСОБА_2 до ОСОБА_1 про визначення місця проживання дитини скасовано, ухвалене в цій частині нове рішення. Позов ОСОБА_1 задоволено частково. Визначено місце проживання малолітнього сина разом з матір'ю ОСОБА_1. Зобов'язано ОСОБА_2 передати матері ОСОБА_1 малолітнього ОСОБА_3. У задоволенні зустрічного позову відмовлено.

Постанова апеляційного суду мотивована тим, що суд першої інстанції при вирішенні спору не надав першочергового значення саме забезпеченню найкращих інтересів дитини та не врахував вчинення відповідачем активних дій щодо усунення позивачки від спілкування з дитиною.

Верховний Суд погодився з таким висновком апеляційного суду з огляду на таке.

Відповідно до частини четвертої статті 29 ЦК України місцем проживання фізичної особи, яка не досягла десяти років, є місце проживання її батьків (усиновлювачів) або одного з них, з ким вона проживає, опікуна або місцезнаходження навчального закладу чи закладу охорони здоров'я, в якому вона проживає.

Згідно зі статтею 141 СК України мати і батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини. Частинами першою, другою статті 161 СК України передбачено, якщо мати та батько, які проживають окремо, не дійшли згоди щодо того, з ким із них буде проживати малолітня дитина, спір між ними може вирішуватися органом опіки та піклування або судом.

Визначаючи місце проживання малолітньої дитини разом з батьком, орган опіки та піклування виходив з того, що батько дитини належним чином виконує обов'язки щодо виховання та утримання дитини. При цьому враховано заяви матері дитини щодо реєстрації місця проживання дитини за адресою місця проживання батька та надання добровільної згоди на прийняття ОСОБА_2 одноособово рішень щодо виховання сина, обмежувальні приписи та факт стягнення із ОСОБА_1 аліментів на дитину. Однак орган опіки та піклування не врахував, що факт стягнення аліментів не свідчить про ухилення матері від участі у житті сина.

Апеляційний суд встановив, що рішення районного суду про видачу обмежувального припису щодо ОСОБА_1 скасовано та ухвалено нові рішення про відмову у задоволенні заяв ОСОБА_2 про видачу обмежувального припису щодо ОСОБА_1. Також ОСОБА_1 звернулася до суду з цим позовом, що свідчить про її реальне намагання бути з дитиною.

Крім того, орган опіки і піклування, визначаючи місце проживання дитини разом з батьком, не з'ясував, які виняткові обставини перешкоджають залишенню дитини з матір'ю, враховуючи, що дитина є новонародженою та потребує уваги і піклування матері. Встановивши, що визначення місця проживання малолітньої дитини разом з матір'ю не буде суперечити її інтересам, апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку про наявність підстав для задоволення позову ОСОБА_1 про визначення місця проживання малолітнього ОСОБА_3 разом з матір'ю ОСОБА_1.

Постановою Верховного Суду від 22 жовтня 2020 року постанову Житомирського апеляційного суду від 08 липня 2020 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 22 жовтня 2020 року у справі № 358/37/19 (провадження № 61-11911св20) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/92458100>

2. Спори, що виникають із трудових правовідносин

2.1. Відсутність торгового агента на роботі, підтверджена відповідними актами, не є достовірним свідченням прогулу відповідно до пункту 4 статті 40 КЗпП України, оскільки посадовою інструкцією не передбачено обов'язку такого працівника перебувати на визначеному роботодавцем робочому місці через характер виконуваної роботи.

20 жовтня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у попередньому судовому засіданні справу за позовом ОСОБА_1 до товариства з обмеженою відповідальністю «Світ інструменту Україна» (далі – ТОВ «Світ інструменту Україна») про поновлення на роботі, стягнення заробітної плати та середнього заробітку за час вимушеного прогулу.

Суд встановив, що наказом ТОВ «Світ інструменту Україна» ОСОБА_1 прийнято на посаду агента торговельного відділу регіональних продажів. Відповідно до трудового договору місце роботи позивача не прив'язане до офісу роботодавця, має роз'їзний характер і не виключає відряджень в межах України та поза її межами. Згідно з наказом відповідача ОСОБА_1 звільнено з роботи за прогул без поважних причин.

Рішенням суду першої інстанції, з урахуванням додаткового рішення, у задоволенні позову відмовлено.

Постановою апеляційного суду рішення суду першої інстанції та додаткове рішення цього ж суду скасовано, позов задоволено частково: поновлено ОСОБА_1 на посаді агента торговельного відділу регіональних продажів у ТОВ «Світ інструменту Україна»; стягнуто з відповідача на користь ОСОБА_1 середній заробіток за час вимушеного прогулу та заробітну плату за відпрацьовані робочі дні.

Верховний Суд залишив без змін постанову апеляційного суду з огляду на таке.

Для встановлення факту прогулу, тобто факту відсутності особи на робочому місці більше трьох годин протягом робочого дня без поважних причин, суд має з'ясувати поважність причин такої відсутності.

Згідно із статтею 4 Конвенції Міжнародної Організації Праці від 22 червня 1982 року № 158, трудові відносини з працівниками не припиняються, якщо тільки немає законних підстав для такого припинення, пов'язаного із здібностями чи поведінкою працівника або викликаного виробничою потребою підприємства, установи чи служби.

За змістом статті 4 цієї Конвенції тягар доведення законності підстави для звільнення лежить на роботодавцеві.

У зв'язку з цим звільнення працівника з підстав, не передбачених законом, або з порушенням установленого законом порядку свідчить про незаконність такого звільнення та тягне за собою поновлення порушених прав працівника.

Вирішуючи спір, апеляційний суд повно та всебічно дослідивши наявні у справі докази і надавши їм належну оцінку, встановивши, що посадовою інструкцією торгового агента не передбачено обов'язку перебувати на визначеному роботодавцем робочому місці, оскільки характер його роботи, відповідні критерії її оцінки та завдання полягали саме у реалізації збутової політики ТОВ «Світ інструменту Україна», тобто відвідування потенційних покупців на ввіреній йому для виконання службових обов'язків території міста Кам'янець-Подільського та Кам'янець-Подільського району Хмельницької області та пошуку нових клієнтів, дійшов обґрунтованого висновку про часткове задоволення позовних вимог.

Постановою Верховного Суду від 20 жовтня 2020 року постанову Хмельницького апеляційного суду від 12 травня 2020 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 20 жовтня 2020 року у справі № 676/2489/19 (провадження № 61-8930св20) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/92314965>

2.2. Припинення виконання обов'язків працівника на умовах суміщення з ініціативи роботодавця відповідно до статті 32 КЗпП України не є його звільненням, а є лише увільненням від виконання роботи за суміщеною посадою.

02 жовтня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у попередньому судовому засіданні справу за позовом ОСОБА_2 до Комунального підприємства Вінницької міської ради «Вінницяміськтеплоенерго» (далі – КП «Вінницяміськтеплоенерго») про скасування наказу, поновлення суміщення посади, стягнення заробітної плати за час вимушеного прогулу.

Суд встановив, що згідно з наказом генерального директора КП «Вінницяміськтеплоенерго» ОСОБА_2 як начальнику служби безпеки та кадрового забезпечення дозволено суміщення професії провідного професіонала з антикорупційної діяльності підприємства на період вакансії з обсягом робіт у межах дії посадової інструкції, з доплатою у розмірі 90 % посадового окладу професіонала з антикорупційної діяльності.

Згодом відповідно до наказу «Про зміни істотних умов праці» зазначений наказ вважався таким, що втратив чинність, а ОСОБА_1 було попереджено про наступні зміни умов праці та звільнення за пунктом 6 статті 36 КЗпП України, у разі відмови від продовження роботи у зв'язку зі зміною істотних умов праці.

На посаду провідного професіонала з антикорупційної діяльності був призначений інший працівник з оплатою 100% посадового окладу, а пізніше ОСОБА_1 звільнено на підставі пункту 3 статті 38 КЗпП України.

Рішенням суду першої інстанції, залишеним без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні позову про скасування наказу, поновлення суміщення посади, стягнення заробітної плати за час вимушеного прогулу відмовлено.

Верховний Суд прийняв постанову з огляду на таке.

Правова конструкція суміщення професій (посад) виходить з того, що вакантна посада за відповідною професією є в штатному розписі, але залишається вільною.

У зв'язку із зайняттям посади професіонала з антикорупційної діяльності на постійній основі іншим працівником, суміщення посад ОСОБА_1 було припинене за ініціативою роботодавця відповідно до статті 32 КЗпП України і таке припинення суміщення було оформлене відповідним наказом.

Припинення суміщення ОСОБА_1 відповідає КЗпП України, оскільки ОСОБА_1 поряд із своєю основною роботою за суміщенням виконував додатково роботу професіонала з антикорупційної діяльності в межах робочого часу, на період дії вакансії, яка пізніше була заповнена іншою особою на постійній основі.

Верховний Суд зазначив, що зміна умов праці працівника за посадою за суміщенням, у тому числі увільнення його від встановлених обов'язків за цією посадою, не є звільненням з роботи, а є увільненням від виконання тільки цих обов'язків і тільки за цією посадою. При цьому працівник залишається виконувати обов'язки за основною посадою. Прийняття на встановлену посаду працівника є підставою для увільнення від виконання цих обов'язків працівника, який виконує їх за суміщенням.

Постановою Верховного Суду від 02 жовтня 2020 року рішення Вінницького міського суду Вінницької області від 11 квітня 2019 року та постанову Вінницького апеляційного суду від 07 червня 2019 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 02 жовтня 2020 року у справі № 127/25292/18 (провадження № 61-15400св19) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/92065722>

2.3. На правовідносини, які виникли у зв'язку з призначенням священнослужителя на посаду настоятеля храму, поширюються норми не трудового права, а статуту (положень) релігійної організації.

19 жовтня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у попередньому судовому засіданні справу за позовом ОСОБА_1 до Релігійної організації «Свято-Іллінська релігійна громада Православної Церкви України села Клепачів Ківерцівського району Волинської області» (далі – Релігійна організація «Свято-Іллінська релігійна громада ПЦУ») про скасування рішення про звільнення з роботи, поновлення на роботі та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу.

Свої вимоги ОСОБА_1 мотивував тим, що він був керівником Релігійної організації «Свято-Іллінська релігійна громада ПЦУ», між ним та релігійною громадою фактично існували трудові відносини, оскільки він здійснював усі обов'язки священнослужителя та за виконану роботу отримував щомісячну заробітну плату. Рішенням загальних зборів відповідача вирішено припинити його

повноваження як настоятеля храму та вчиняти дії від імені громади. Вважає, що його відсторонили від посади настоятеля храму з порушенням норм трудового законодавства, оскільки він не отримував будь-яких повідомлень про припинення трудових відносин з відповідачем та не подавав заяв про звільнення за власним бажанням чи за угодою сторін.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні позову про скасування рішення про звільнення з роботи, поновлення на роботі та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу відмовлено.

Верховний Суд залишив без змін рішення судів з огляду на таке.

Відповідно до статті 25 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» передбачено право релігійних організацій приймати на роботу громадян, укладаючи з ними трудові договори, які укладаються у письмовій формі. Релігійна організація зобов'язана у встановленому порядку зареєструвати трудовий договір. У такому ж порядку реєструються документи, що визначають умови оплати праці священнослужителів, церковнослужителів і осіб, які працюють у релігійній організації на виборних посадах.

Тобто наявність трудових відносин між релігійною організацією та працівником підтверджується укладеним у письмовій формі трудовим договором, зареєстрованим у встановленому порядку.

Встановивши, що між сторонами в цій справі не укладався трудовий договір, священнослужитель ОСОБА_1 не виконував трудові функції в Релігійній організації «Свято-Іллінська релігійна громада ПЦУ відповідно до законодавства про працю, а перебував під юрисдикцією правлячого архієрея Української Православної Церкви, суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про відсутність підстав для задоволення позову.

Крім того, оскільки загальними зборами релігійної громади села Клепачів було прийнято рішення про зміну підлеглості та внесення відповідних змін до статуту, позивач, відмовившись перейти разом з парафією в підпорядкування ПЦУ, продовжив перебувати під управлінням правлячого архієрея Української Православної Церкви, то немає підстав для його поновлення на посаді керівника Релігійної організації «Свято-Іллінська релігійна громада ПЦУ», на яку юрисдикція Української Православної Церкви не поширюється.

Постановою Верховного Суду від 19 жовтня 2020 року рішення Ківерцівського районного суду Волинської області від 13 вересня 2019 року та постанову Волинського апеляційного суду від 16 січня 2020 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 19 жовтня 2020 року у справі № 158/1182/19 (провадження № 61-4350св20) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/92314940>

3. Спори, що виникають із спадкових правовідносин

3.1. Якщо особа, яка має право на оспорення документа (наприклад, свідоцтва про право на спадщину) чи юридичного факту, висловила безпосередньо або своєю поведінкою дала зрозуміти, що не буде реалізовувати своє право на оспорення, то така особа пов'язана своїм рішенням і не вправі його змінити згодом. Спроба особи згодом здійснити право на оспорення суперечитиме попередній поведінці такої особи і має призводити до припинення зазначеного права.

07 жовтня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про визнання відмови від спадщини недійсною, частково недійсним свідоцтва про право на спадщину, скасування реєстраційного посвідчення, визнання майна спадковим та за зустрічним позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1 про усунення від права на спадкування.

Звертаючись до суду із цим позовом, ОСОБА_1 зазначав, що після смерті батька позивача його мати відмовилася від своєї частки у спадщині, тому спірні будинки і земельну ділянку успадкував брат позивача, який проживав із батьками. Згодом мати позивача померла, і він звернувся до суду з проханням визнати відмову матері від спадщини батька недійсною, а її частку у спірному майні – спадковим майном.

ОСОБА_2 звернувся до суду із зустрічним позовом про усунення від права на спадкування, посилаючись на те, що ОСОБА_1 не надавав належної допомоги хворій матері, він сам займався організацією її поховання.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, позов ОСОБА_1 задоволено частково; у задоволенні зустрічного позову відмовлено.

Верховний Суд скасував судові рішення та прийняв постанову про відмову в задоволенні позову з огляду на таке.

До спадкоємця в порядку спадкування може переходити право на оспорення документа чи юридичного факту (зокрема, правочину, рішення органу юридичної особи, свідоцтва тощо), яке належало спадкодавцеві, та не припинилося до його смерті.

Згідно з пунктом 6 частини першої статті 3 ЦК України загальними засадами цивільного законодавства є, зокрема, справедливість, добросовісність та розумність.

Добросовісність – це певний стандарт поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення.

Доктрина «*venire contra factum proprium*» (заборони суперечливої поведінки), базується на римській максимі «*non concedit venire contra factum proprium*» (ніхто не може діяти всупереч своїй попередній поведінці). В основі доктрини *venire contra factum proprium* – принцип добросовісності.

Поведінкою, яка суперечить добросовісності та чесній діловій практиці, є, зокрема, поведінка, що не відповідає попереднім заявам або поведінці сторони, за умови, що інша сторона, яка діє собі на шкоду, розумно покладається на них. Якщо особа, яка має право на оспорення документа (наприклад, свідоцтва про право на спадщину) чи юридичного факту (зокрема, правочину, договору, рішення органу юридичної особи), висловила безпосередньо або своєю поведінкою дала зрозуміти, що не буде реалізовувати своє право на оспорення, то така особа пов'язана своїм рішенням і не вправі його змінити згодом. Спроба особи згодом здійснити право на оспорення суперечитиме попередній поведінці такої особи і має призводити до припинення зазначеного права.

У справі, що переглядається, ОСОБА_1, яка мала право на оспорення (спадкодавець – мати позивача), висловила як безпосередньо (у заяві, поданій нотаріусу), так і своєю поведінкою (оскільки протягом майже 14 років не оспорювала свідоцтво про право на спадщину, видане її сину), що не буде реалізовувати свого права на оспорення.

За таких обставин право на оспорення свідоцтва про право на спадщину, яке мала мати позивача, припинилося, отже, його не успадкував ОСОБА_1, а тому підстав для задоволення відповідних позовних вимог як спадкоємця його матері, про визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину за законом на 3/4 частки спадкового майна та скасування реєстраційного посвідчення на 3/4 частки житлового будинку немає.

Постановою Верховного Суду від 07 жовтня 2020 року рішення Пустомитівського районного суду Львівської області від 31 березня 2017 року та постанову Львівського апеляційного суду від 11 грудня 2018 року в частині задоволених позовних вимог ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину за законом на 3/4 частки земельної ділянки та скасування реєстраційного посвідчення на 3/4 частки житлового будинку скасовано і в цій частині у задоволенні вимог відмовлено.

З моменту прийняття постанови суду касаційної інстанції рішення Пустомитівського районного суду Львівської області від 31 березня 2017 року та постанови Львівського апеляційного суду від 11 грудня 2018 року в скасованій частині втрачають законну силу.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 07 жовтня 2020 року у справі № 450/2286/16-ц (провадження № 61-2032св19)) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92173296>

4. Спори, що виникають із кредитних правовідносин

4.1. Якщо одним із подружжя укладено кредитний договір в інтересах сім'ї, то цивільні права та обов'язки за цим договором виникають в обох із подружжя, незважаючи на відсутність у законі прямої вказівки на солідарну відповідальність.

07 жовтня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом Публічного акціонерного товариства Акціонерний комерційний банк «ІНДУСТРІАЛБАНК» (далі – ПАТ АКБ «ІНДУСТРІАЛБАНК», банк) до ОСОБА_1, ОСОБА_2 про стягнення заборгованості за кредитним договором.

Суд встановив, що ОСОБА_2 надала чоловікові ОСОБА_1 нотаріально посвідчену згоду на отримання кредиту в АКБ «ІНДУСТРІАЛБАНК», укладання кредитного договору і договору іпотеки з наданням в іпотеку будинку на його розсуд. Того ж дня з метою придбання будинку між банком та ОСОБА_1 укладено кредитний договір, за умовами якого позичальник отримав кредит у розмірі 18 000,00 дол. США зі сплатою 12,5 % річних. Також укладено договір застави нерухомого майна (іпотеки), предметом якого є будинковолодіння подружжя. Боржник порушує умови кредитного договору, внаслідок чого утворилася заборгованість.

Районний суд частково задовольнив позов, стягнувши солідарно з відповідачів на користь позивача заборгованість за кредитним договором, зазначивши, що кредитний договір створив обов'язки і для другого з подружжя, тому заборгованість за кредитним договором підлягає стягненню з відповідачів солідарно.

Постановою апеляційного суду рішення районного суду змінено в частині суми заборгованості за кредитним договором. При цьому доводи апеляційної скарги щодо солідарного стягнення заборгованості з дружини ОСОБА_1 апеляційний суд відхилив, оскільки кредитний договір укладений ОСОБА_1 в інтересах сім'ї.

У касаційній скарзі ОСОБА_2 вказувала, що вона хоча і є дружиною ОСОБА_1, однак з урахуванням статті 511 ЦК України вона не несе відповідальності за невиконання її чоловіком зобов'язань за кредитним договором, оскільки ні договором кредиту, ні договором застави не передбачено солідарної відповідальності ОСОБА_2 перед банком за борги ОСОБА_1. Судові рішення в частині стягнення заборгованості за кредитним договором з ОСОБА_1 не оскаржувалися.

Верховний Суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Згідно з частинами першою, другою статті 1054 ЦК України за кредитним договором банк або інша фінансова установа зобов'язується надати грошові кошти позичальникові у розмірі та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит та сплатити проценти.

При укладенні договорів одним із подружжя вважається, що він діє за згодою другого з подружжя. Дружина, чоловік має право на звернення до суду з позовом про визнання договору недійсним як такого, що укладений другим із подружжя без її, його згоди, якщо цей договір виходить за межі дрібного побутового (частина друга статті 65 СК України).

За нормами сімейного законодавства умовою належності того майна, яке одержане за договором, укладеним одним із подружжя, до об'єктів спільної сумісної власності подружжя є визначена законом мета укладення договору – інтереси сім'ї, а не власні, не пов'язані із сім'єю інтереси одного з подружжя.

Отже, якщо одним із подружжя укладено договір в інтересах сім'ї, то цивільні права та обов'язки за цим договором виникають в обох із подружжя, незважаючи на відсутність в законі прямої вказівки на солідарну відповідальність.

При вирішенні спору про порядок виконання подружжям зобов'язань, що виникають з правочинів, вчинених в інтересах сім'ї, суди повинні керуватися тим, що подружжя має відповідати за такими зобов'язаннями солідарно усім своїм майном.

Суди встановили, що кредитний договір ОСОБА_1 укладено в інтересах сім'ї, тому висновок судів про солідарну відповідальність боржника і його дружини ОСОБА_2 як солідарного боржника є обґрунтованим.

Постановою Верховного Суду від 07 жовтня 2020 року рішення Ленінського районного суду м. Дніпропетровська від 28 березня 2019 року в незмінній частині та постанову Дніпровського апеляційного суду від 18 грудня 2019 року в частині вирішення позовних вимог, заявлених до ОСОБА_2, залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 07 жовтня 2020 року у справі № 205/5882/18 (провадження № 61- 1436св20) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/92120451>

5. Спори щодо визнання правочинів дійсними/недійсними

5.1. Договір, укладений на шкоду кредитору (франдаторний), може бути як оплатний, так і безоплатний. До обставин, що дозволяють кваліфікувати оплатний договір як такий, що вчинений на шкоду кредитору, належать, зокрема: момент укладення договору; контрагент, з яким боржник вчиняє оспорюваний договір (наприклад, родич боржника, пасинок боржника, пов'язана чи афілійована юридична особа); ціна (ринкова/неринкова), наявність/відсутність оплати ціни контрагентом боржника.

07 жовтня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4 про визнання договору недійсним.

Звертаючись до суду з цим позовом, ОСОБА_1 зазначив, що між ним та ОСОБА_4 укладено договір позики, відповідно до якого він передав 250 000,00 доларів США, що підтверджено письмовою розпискою.

У зв'язку з невиконанням позичальником умов договору, у березні 2013 року він звернувся до суду з позовом до ОСОБА_4 та ОСОБА_2 (чоловік ОСОБА_4) про стягнення коштів, які були отримані ними для сімейних потреб. Проте ОСОБА_2 перереєстрував право власності на належну йому на праві власності квартиру на ОСОБА_3 шляхом укладення договору купівлі-продажу. Позивач указував, що, ухиляючись від сплати боргу, ОСОБА_2, діючи недобросовісно та зловживаючи правом, уклав фіктивний правочин.

Рішенням районного суду у задоволенні позову відмовлено у зв'язку з недоведеністю фіктивності договору купівлі-продажу.

Апеляційний суд погодився з висновком суду першої інстанції та вказав, що оспорюваний договір є договором купівлі-продажу, отже, він є відплатним, а не договором дарування, тому сама форма договору відчуження майна не вказує на передачу права власності для уникнення виконання рішення суду про стягнення боргу.

Верховний Суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Однією із основоположних засад цивільного законодавства є добросовісність (пункт 6 частини першої статті 3 ЦК України) і дії учасників цивільних правовідносин мають бути добросовісними. Тобто відповідати певному стандарту поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення.

Згідно з частиною третьою статті 13 ЦК України не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах.

Договором, що вчиняється на шкоду кредиторам (франдаторним договором), може бути як оплатний, так і безоплатний договір. Застосування конструкції «франдаторності» при оплатному цивільно-правовому договорі має певну специфіку, яка проявляється в обставинах, що дозволяють кваліфікувати оплатний договір як такий, що вчинений на шкоду кредитору. До таких обставин, зокрема, належать, зокрема: момент укладення договору; контрагент, з яким боржник вчиняє оспорюваний договір (наприклад, родич боржника, пасинок боржника, пов'язана чи афілійована юридична особа); ціна (ринкова/неринкова), наявність/відсутність оплати ціни контрагентом боржника.

Суд апеляційної інстанції не врахував, що договір, який вчиняється на шкоду кредиторам (франдаторним договором), може бути як оплатний, так і безоплатний договір; не перевірів доводів позивача про те, що цивільно-правовий договір (в тому числі й договір купівлі-продажу) не може використовуватися учасниками цивільних відносин для уникнення сплати боргу.

Крім того, Верховний Суд встановив, що апеляційний суд всупереч вимогам процесуального законодавства не розглянув клопотання позивача про витребування від приватного нотаріуса доказів, зокрема копії договору купівлі-продажу, який

є предметом спору, чим порушив право позивача на справедливий суд, передбачене статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. У зв'язку з цим апеляційний суд безпосередньо не дослідив оспорюваний правочин, який є предметом спору.

Постановою Верховного Суду від 07 жовтня 2020 року постанову Київського апеляційного суду від 30 серпня 2019 року скасовано, справу передано на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 07 жовтня 2020 року у справі № 755/17944/18 (провадження № 61-17511св19) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92315178>

6. Спори, що виникають із земельних правовідносин

6.1. Заява про застосування строку позовної давності може бути подана лише сторонами у справі чи їх представниками, а тому треті особи не мають право на подання такої заяви. Без заяви сторони у справі позовна давність застосовуватися не може за жодних обставин.

21 жовтня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом заступника військового прокурора Одеського гарнізону в інтересах держави в особі Міністерства оборони України, квартирно-експлуатаційного відділу (далі – КЕВ) м. Одеси до ОСОБА_1, треті особи: концерн «Військторгсервіс», Молодіжненська сільська рада Овідіопольського району Одеської області, про визнання недійсним державного акта на право власності на земельну ділянку та зобов'язання її повернути.

Суд встановив, що у 2008 році сільською радою прийнято рішення про передачу у власність ОСОБА_1 спірної земельної ділянки та змінено її цільове призначення із земель оборони на землі житлової та громадської забудови. Прокурор зазначав, що вилучення спірної земельної ділянки із земель оборони відбулось всупереч нормам законодавства України і вказана земельна ділянка незаконно передана у власність ОСОБА_1.

Суд першої інстанції, з рішенням якого погодився апеляційний суд, відмовив у задоволенні позову про скасування державного акта на право власності на земельну ділянку та зобов'язання ОСОБА_1 повернути її Міністерству оборони України, мотивуючи це тим, що прокурор пропустив строк позовної давності для звернення до суду з такими вимогами, а заяву про застосування наслідків спливу строку позовної давності подала третя особа.

Верховний Суд скасував рішення судів попередніх інстанцій та передав справу на новий розгляд до суду першої інстанції з огляду на таке.

Відповідно до частини третьої статті 267 ЦК України суд застосовує позовну давність лише за заявою сторони у спорі, зробленою до ухвалення судом рішення.

Тлумачення цієї норми, положення якої сформульоване зі словом «лише» (аналог «тільки», «виключно»), та відсутність будь-якого іншого нормативно-правового акта, який встановлював би інше правило застосування позовної давності, дає підстави для твердження, що із цього положення випливає висновок, відповідно до якого за відсутності заяви сторони у спорі позовна давність судом не застосовується.

Отже, без заяви сторони у спорі ні загальна, ні спеціальна позовна давність застосовуватися не може за жодних обставин, оскільки можливість застосування позовної давності пов'язана лише із наявністю про це заяви сторони.

Суд за власною ініціативою не має права застосувати позовну давність.

Відповідно до частини першої статті 26 ЦПК України у редакції 2004 року, чинній на час розгляду справи судами, у справах позовного провадження особами, які беруть участь у справі, є сторони, треті особи, представники сторін та третіх осіб.

Згідно із частиною першою статті 30 ЦПК України 2004 року сторонами в цивільному процесі є позивач і відповідач.

Суди першої та апеляційної інстанцій помилково взяли до уваги заяву про застосування наслідків спливу строку позовної давності, подану третьою особою у справі. При цьому відповідачка з відповідною заявою до суду першої інстанції не зверталася.

Крім того, вплив позовної давності, про застосування якої заявлено стороною у спорі, є підставою для відмови в позові та застосовується тільки до обґрунтованих позовних вимог. Якщо суд дійде висновку, що заявлені позовні вимоги є необґрунтованими, то повинен відмовити в задоволенні такого позову саме з цієї підстави.

У справі, яка переглядалася, як суд першої інстанції, так і апеляційний суд висловили висновки тільки щодо пропуску строку позовної давності. Питання щодо обґрунтованості позову прокурора суди не досліджували, не розглянули заявлених позовних вимог по суті спору.

Постановою Верховного Суду від 21 жовтня 2020 року рішення Овідіопольського районного суду Одеської області від 27 лютого 2017 року та ухвалу Апеляційного суду Одеської області від 12 червня 2017 року скасовано, справу передано на новий розгляд до суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 жовтня 2020 року у справі № 509/3589/16-ц (провадження № 61-16895св18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/92509703>

7. Встановлення факту, що має юридичне значення для реалізації права на пенсію

7.1. Факт перебування особи на утриманні померлого має значення для переходу на пенсію в разі втрати годувальника, якщо утримання було повним або допомога, яка надавалась утриманцю, була постійним і основним джерелом засобів до існування за наявності у нього інших джерел доходів.

22 жовтня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Фонду соціального страхування України в особі Криворізького відділення Управління виконавчої дирекції Фонду соціального страхування України в Дніпропетровській області (далі – Фонд соціального страхування України, Фонд) про встановлення факту перебування на утриманні.

Суд встановив, що ОСОБА_1 перебувала у шлюбі з ОСОБА_3, який помер. За життя ОСОБА_3, крім пенсії, отримував також соціальну допомогу у зв'язку з професійним захворюванням. ОСОБА_1 є пенсіонером за віком і отримує пенсію, але до смерті чоловіка знаходилась на його утриманні.

Задовольняючи позовні вимоги про встановлення факту перебування на утриманні, суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, виходив із того, що допомога, яка надавалась ОСОБА_1, була для неї не єдиним, проте постійним і основним джерелом засобів до існування.

Верховний Суд погодився з таким висновком судів з огляду на таке.

Відповідно до частини першої статті 37 Закону України «Про пенсійне забезпечення» право на пенсію в разі втрати годувальника мають непрацездатні члени сім'ї померлого годувальника, які були на його утриманні.

Згідно зі статтею 38 Закону України «Про пенсійне забезпечення» члени сім'ї померлого вважаються такими, що були на його утриманні, якщо вони були на його повному утриманні або одержували від нього допомогу, яка була для них постійним і основним джерелом засобів до існування. Члени сім'ї померлого, для яких його допомога була постійним і основним джерелом засобів до існування, але які й самі одержували яку-небудь пенсію, мають право перейти на нову пенсію.

Отже, факт перебування фізичної особи на утриманні померлого, має значення для переходу на пенсію в разі втрати годувальника, яку може бути призначено за умови, що утримання було повним або допомога, яка надавалась утриманцю, була постійним і основним джерелом засобів до існування навіть, коли утриманець (заявник) мав заробіток, одержував пенсію, стипендію тощо.

Якщо крім допомоги, що надавалась померлим, особа мала інші джерела доходів, то необхідно встановити, чи була допомога годувальника постійним і основним джерелом засобів до існування. Основне значення допомоги необхідно з'ясувати шляхом порівняння розміру допомоги з боку померлого та інших доходів. Вирішення питання залежить від співвідношення розмірів допомоги та інших одержуваних доходів.

Постановою Верховного Суду від 22 жовтня 2020 року рішення Дзержинського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 30 травня 2019 року та постанову Дніпровського апеляційного суду від 21 листопада 2019 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 22 жовтня 2020 року у справі № 210/343/19 (провадження № 61-22247св19) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92385482>

8. Спори, що виникають із відшкодування шкоди

8.1. На зобов'язання, що виникають з майнових прав особи на об'єкт нерухомого майна, поширюється дія Закону України «Про захист прав споживачів», отже, за несвоєчасне введення будинку в експлуатацію із забудовника можливе стягнення моральної шкоди навіть у випадках, коли умовами договору право на компенсацію моральної шкоди не передбачено.

07 жовтня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Товариства з обмеженою відповідальністю «Капітал Ріелті ЛТД» (далі – ТОВ «Капітал Ріелті ЛТД»), третя особа – ТОВ «Капітал Ріелті»), про відшкодування моральної шкоди за неналежне виконання договірних зобов'язань.

Суд встановив, що між ОСОБА_1 та ТОВ «Капітал Ріелті ЛТД» укладено договір купівлі – продажу майнових прав на об'єкт нерухомості. Пізніше між ТОВ «Капітал Ріелті», ОСОБА_1 та ТОВ «Капітал Ріелті ЛТД» підписано додаткову угоду про заміну сторони у зобов'язанні до договору купівлі-продажу майнових прав.

ОСОБА_1 у повному обсязі сплатив вартість квартири, однак всупереч договірним зобов'язанням ТОВ «Капітал Ріелті ЛТД» не передало позивачу квартиру в об'єкті капітального будівництва – житловому будинку з нежитловими приміщеннями.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні позову про відшкодування моральної шкоди за неналежне виконання договірних зобов'язань відмовлено, оскільки договором купівлі-продажу майнових прав на об'єкт нерухомого майна таке відшкодування не передбачено.

Верховний Суд не погодився з таким висновком судів з огляду на таке.

Відповідно до статті 611 ЦК України моральна шкода підлягає відшкодуванню у разі порушення зобов'язання, якщо таке відшкодування встановлено договором або законом. Тобто законодавець указує на два випадки компенсації моральної шкоди – вони визначені умовами договору або впливають із положень законодавства (зокрема, статей 4, 22 Закону України «Про захист прав споживачів»).

Статтею 1-1 цього закону передбачено, що він регулює відносини між споживачами товарів (крім харчових продуктів, якщо інше прямо не встановлено

цим Законом), робіт і послуг та виробниками і продавцями товарів, виконавцями робіт і надавачами послуг.

Як відомо з положень договору, укладеного між сторонами, продавець продає, а покупець купує майнові права на об'єкт нерухомості.

Отже, суди зробили помилковий висновок про те, що до спірних правовідносин не підлягає застосуванню Закону України «Про захист прав споживачів», оскільки договір купівлі-продажу майнових права передбачає в подальшому набуття їх покупцем права власності на квартиру, а отже, на такі правовідносини поширюється дія вказаного закону.

Статті 4 та 22 Закону України «Про захист прав споживачів» прямо передбачають право споживача на відшкодування моральної шкоди у правовідносинах між споживачами та виробниками і продавцями товарів, виконавцями робіт і надавачами послуг.

Тобто моральна шкода за порушення цивільно-правового договору як спосіб захисту суб'єктивного цивільного права може бути компенсована і в тому разі, якщо це прямо не передбачено законом або тим чи іншим договором, і підлягає стягненню на підставі статей 16 та 23 ЦК України, статей 4 та 22 Закону України «Про захист прав споживачів» навіть у тих випадках, коли умовами договору право на компенсацію моральної шкоди не передбачено.

Постановою Верховного Суду від 07 жовтня 2020 року постанову Київського апеляційного суду від 29 серпня 2019 року скасовано, справу передано на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 07 жовтня 2020 року у справі № 755/3509/18 (провадження № 61-17721св19) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92458135>

8.2. Сам факт закриття справи про адміністративне правопорушення не тягне обов'язковий наслідок цивільно-правового характеру і не може бути доказом того, що дії та бездіяльність посадових осіб органу досудового розслідування та прокуратури заподіяли особі моральної шкоди.

21 жовтня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Національної поліції України, Головного управління Національної поліції в Запорізькій області, прокуратури Запорізької області, Державної казначейської служби України про відшкодування моральної шкоди.

Суд встановив, що оперуповноваженим сектору протидії корупції управління захисту економіки Департаменту захисту економіки Національної поліції складено протокол про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією ОСОБА_1. Постановою суду провадження у справі стосовно позивача за частиною

другою статті 172-6 КУпАП закрито в зв'язку з відсутністю в його діях складу адміністративного правопорушення.

Рішенням суду першої інстанції, залишеним без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні позову ОСОБА_1 відмовлено.

Верховний Суд залишив без змін рішення судів попередніх інстанцій з огляду на таке.

Звернувшись до суду з цим позовом, позивач зазначав, що відповідачі протиправно склали протокол про адміністративне правопорушення, передбачене частиною другою статті 172-6 КУпАП, стосовно нього, чим завдали йому суттєвих моральних страждань, що призвело до порушення нормальних життєвих та професійних зв'язків.

Встановивши, що ОСОБА_1 не надав належних та допустимих доказів незаконності дій відповідачів, оскільки жодного адміністративного стягнення, передбаченого КУпАП, до нього застосовано не було, а складання протоколу про адміністративне правопорушення не є притягненням особи до адміністративної відповідальності, оскільки відповідно до статей 283, 284 КУпАП таке питання може бути вирішено лише судом, суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про відсутність підстав для задоволення позову.

При цьому сам факт закриття справи про адміністративне правопорушення не тягне обов'язковий наслідок цивільно-правового характеру і не може бути доказом того, що дії та бездіяльність відповідачів заподіяли позивачу моральної шкоди.

Постановою Верховного Суду від 21 жовтня 2020 року рішення Великобілозерського районного суду Запорізької області від 20 лютого 2019 року та постанову Запорізького апеляційного суду від 11 червня 2019 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 жовтня 2020 року у справі № 312/262/18 (провадження № 61-14401св19) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92661896>

9. Спори, що виникають із виконання рішення суду

9.1. Виконуючи судове рішення про стягнення на користь працівника середнього заробітку за час вимушеного прогулу та моральної шкоди, завданої порушенням трудових прав, роботодавець як податковий агент обґрунтовано утримує із присудженої суми відповідні податки і збори, оскільки суд, задовольняючи позовні вимоги працівника, визначає суму без утримання податків й інших обов'язкових платежів.

07 жовтня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за скаргою Приватного акціонерного товариства «Видавничий

дім «Одеса» на дії головного державного виконавця Другого Приморського відділу державної виконавчої служби у м. Одесі Південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Одеса) Калашнікова Р. В., заінтересована особа – ОСОБА_1.

Скаржник (який є роботодавцем ОСОБА_1) зазначав, що він добровільно виконав судові рішення про стягнення на користь ОСОБА_1 середнього заробітку за час вимушеного прогулу та моральної шкоди, тому просив суд, зокрема, визнати протиправною бездіяльність державного виконавця щодо незакінчення ним виконавчого провадження та зобов'язати винести постанову про закінчення провадження.

Відмовляючи в задоволенні скарги, суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, виходив із того, що державний виконавець діяв у межах своїх повноважень, відповідно до вимог закону, оскільки боржник виплатив стягувачу не всю суму, яка вказана в рішенні суду.

Верховний Суд скасував судові рішення у частині відмови у задоволенні скарги про визнання неправомірною бездіяльності головного державного виконавця, яка полягає у невнесенні постанови про закінчення виконавчого провадження, зазначивши таке.

Оскільки справляння і сплата податку з доходів фізичних осіб є обов'язком працівника, податковим агентом якого в силу закону виступає роботодавець, суд, задовольняючи вимоги про оплату праці, визначає суму без утримання цього податку й інших обов'язкових платежів, про що вказує в резолютивній частині рішення.

Проте у рішенні суду не було зазначено, що сума середнього заробітку за час вимушеного прогулу стягнута з роботодавця на користь працівника без урахування податків і зборів.

Податки і збори із суми середнього заробітку за час вимушеного прогулу, присудженої за рішенням суду, підлягають нарахуванню роботодавцем при виконанні відповідного судового рішення та відповідно відрахуванню із суми середнього заробітку за час вимушеного прогулу при виплаті працівникові, внаслідок чого виплачена йому на підставі судового рішення сума середнього заробітку за час вимушеного прогулу зменшується на суму податків і зборів, які підлягають сплаті податковим агентом.

Згідно з підпунктом «а» підпункту 164.2.14 пункту 164.2 статті 164 Податкового Кодексу України (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку включаються дохід у вигляді неустойки (штрафів, пені), відшкодування матеріальної або немайнової (моральної) шкоди, крім сум, що за рішенням суду спрямовуються на відшкодування збитків, завданих платнику податку внаслідок заподіяння йому матеріальної шкоди, а також шкоди життю та здоров'ю.

Таким чином, якщо юридична особа відшкодовує (виплачує) на користь фізичної особи моральну шкоду, завдану порушенням трудових прав, ця особа, виступаючи щодо такої фізичної особи податковим агентом, зобов'язана (у випадках,

передбачених Податковим Кодексом України) утримати і перерахувати податок із суми такого доходу.

З огляду на викладене Верховний Суд дійшов висновку про те, що роботодавець діяв відповідно до вимог податкового і трудового законодавства та як податковий агент обґрунтовано утримав із визначеної судом суми податку на доходи фізичних осіб та військового збору. У зв'язку з цим судові рішення у частині вирішення скарги про визнання неправомірною бездіяльності головного державного виконавця підлягають скасуванню, з ухваленням нового рішення про задоволення скарги у цій частині.

Водночас Верховний Суд зазначив, що чинне процесуальне законодавство України не наділяє суди повноваженнями щодо зобов'язання державних виконавців вчиняти або утриматися від вчинення певних виконавчих дій, що не звільняє державного виконавця від обов'язку усунути порушення, встановлені судовим рішенням. У зв'язку з цим немає підстав для скасування оскаржених судових рішень в частині відмови у задоволенні скарги щодо зобов'язання головного державного виконавця винести постанову про закінчення виконавчого провадження.

Постановою Верховного Суду від 07 жовтня 2020 року ухвалу Приморського районного суду м. Одеси від 10 березня 2020 року та постанову Одеського апеляційного суду від 28 травня 2020 року у частині вирішення скарги Приватного акціонерного товариства «Видавничий дім «Одеса» про визнання неправомірною бездіяльності головного державного виконавця скасовано, визнано неправомірною бездіяльність головного державного виконавця Другого Приморського відділу державної виконавчої служби у м. Одесі Південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Одеса); в іншій частині судові рішення залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 07 жовтня 2020 року у справі № 523/14396/19 (провадження № 61-10657св20) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/92173448>

10. Питання процесуального права

10.1. Протокольна форма ухвали не впливає на можливість її оскарження в апеляційному порядку, якщо вона входить до переліку, передбаченого статтею 353 ЦПК України.

23 вересня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом Публічного акціонерного товариства «Брокбізнесбанк» до ОСОБА_1 про стягнення заборгованості за кредитним договором.

Районний суд ухвалою, занесеною до протоколу судового засідання, задовольнив клопотання про залучення до участі у справі правонаступника позивача.

Апеляційний суд повернув ОСОБА_1 апеляційну скаргу на зазначену ухвалу, мотивувавши це тим, що ухвала суду першої інстанції не належить до визначеного частиною першою статті 353 ЦПК України переліку ухвал, які підлягають оскарженню окремо від рішення суду, а тому апеляційну скаргу слід повернути на підставі пункту 4 частини п'ятої статті 357 ЦПК України.

Верховний Суд скасував ухвалу апеляційного суду і направив справу на розгляд до суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Апеляційний суд належним чином не перевіряв змісту положень статті 353 ЦПК України, пунктом 28 частини першої якої передбачено, що окремо від рішення суду можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції щодо, зокрема, заміни сторони у справі (процесуальне правонаступництво), а тому дійшов помилкового висновку щодо повернення апеляційної скарги заявникові, у зв'язку з чим не дотримався вимог статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Крім того, суд апеляційної інстанції послався на те, що оскаржена ухвала про залучення до участі у справі правонаступника позивача не є окремим письмовим документом та занесена до протоколу судового засідання.

Проте апеляційний суд не звернув уваги на те, що відповідно до частин четвертої, п'ятої та восьмої статті 259 ЦПК України ухвали суду, які оформлюються окремим документом, постановляються в нарадчій кімнаті, інші ухвали суд може постановити, не виходячи до нарадчої кімнати.

Ухвали суду, постановлені окремим документом, підписуються суддею (суддями) і приєднуються до справи. Ухвали, постановлені судом, не виходячи до нарадчої кімнати, заносяться до протоколу судового засідання.

Усі судові рішення викладаються письмово у паперовій та електронній формах.

Постановлення судом першої інстанції ухвали про заміну сторони правонаступником без виходу до нарадчої кімнати, із занесенням до протоколу судового засідання, не змінює вимоги пункту 28 частини першої статті 353 ЦПК України про те, що такий вид ухвал підлягає апеляційному оскарженню окремо від рішення суду та не може бути перешкодою в реалізації однієї з основних засад судочинства – забезпечення апеляційного оскарження судового рішення.

Помилковим є висновок суду апеляційної інстанції щодо допустимості оскарження в апеляційному порядку лише судових рішень, оформлених окремим документом, тоді як оскаржена ухвала про заміну сторони у справі є протокольною, оскільки положення частин четвертої, п'ятої статті 259 та частини першої статті 353 ЦПК України не ставлять можливість реалізації учасником справи права на апеляційне оскарження певного кола ухвал місцевого суду в залежність від їх поділу на протокольні та такі, що оформлені окремим документом, як і не містять заборони оскарження в апеляційному порядку протокольних ухвал.

Постановою Верховного Суду від 23 вересня 2020 року ухвалу Київського апеляційного суду від 07 лютого 2019 року скасовано, справу направлено на розгляд до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 23 вересня 2020 року у справі № 756/12128/15-ц (провадження № 61-4486св19) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92173350>

10.2. Після завершення судового процесу право на укладення мирової угоди може бути реалізовано лише в процесі примусового виконання судового рішення, тобто за наявності відкритого виконавчого провадження. При цьому суб'єктами, які уповноважені звертатися до суду з клопотанням про затвердження мирової угоди, є державні або приватні виконавці, на виконанні в яких перебуває відповідне виконавче провадження.

30 вересня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу представника ОСОБА_1 на ухвалу районного суду та постанову апеляційного суду у справі за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «ОТП Факторинг Україна» до ОСОБА_2, ОСОБА_4 про стягнення заборгованості за кредитним договором.

Районний суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, повернув заявникам клопотання про затвердження мирової угоди у спорі про стягнення заборгованості за кредитним договором, подане сторонами після ухвалення судового рішення у справі.

Верховний Суд погодився із судовими рішеннями першої та апеляційної інстанцій і навів таке правове обґрунтування.

Після ухвалення судового рішення судовий процес припиняється. Разом з тим процес захисту прав продовжується у формі виконання судового рішення, яке може відбуватися у добровільному чи примусовому порядку (виконавче провадження).

При цьому добровільний порядок, на відміну від примусового, на законодавчому рівні не регулюється.

Згідно із частиною другою статті 19 Закону України «Про виконавче провадження» сторони у процесі виконання рішення мають право укласти мирову угоду, що затверджується (визнається) судом, який видав виконавчий документ.

У частині першій статті 434 ЦПК України закріплено, що мирова угода, укладена між сторонами, або заява про відмову стягувача від примусового виконання в процесі виконання рішення подається в письмовій формі державному або приватному виконавцеві, який не пізніше триденного строку передає її для затвердження до суду, який видав виконавчий документ.

Отже, на законодавчому рівні встановлений імперативний припис щодо часу, коли може бути укладена мирова угода після ухвалення судового рішення, тобто закінчення судового процесу, та кола суб'єктів, уповноважених звернутися до суду з клопотанням про затвердження мирової угоди, які розширеному тлумаченню не підлягають.

На відміну від раніше чинної частини першої статті 372 ЦПК України 2004 року, викладеної в новій редакції відповідно до Закону України «Про виконавче провадження», яка дозволяла укладення мирової угоди як до відкриття виконавчого провадження, так і під час виконавчого провадження, у частині першій статті 434 ЦПК України встановлено, що зазначене право може бути реалізовано лише в процесі примусового виконання судового рішення, тобто за наявності відкритого виконавчого провадження.

Суб'єктами, які уповноважені звертатися до суду з клопотанням про затвердження мирової угоди, є державні або приватні виконавці, на виконанні в яких перебуває відповідне виконавче провадження.

Постановою Верховного Суду від 30 вересня 2020 року ухвалу Дарницького районного суду м. Києва від 28 січня 2020 року та постанову Київського апеляційного суду від 26 травня 2020 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 30 вересня 2020 року у справі № 753/16296/14-ц (провадження № 61-8665св20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92566561>

10.3. Не допускається забезпечення позову шляхом зупинення виконання судових рішень, що набрали законної сили.

01 жовтня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за заявою ОСОБА_1 про забезпечення позову до пред'явлення позову до суду.

Подаючи заяву про забезпечення позову, ОСОБА_1 посилався на те, що він має намір звернутися до суду з позовом про звільнення від арешту належного йому на праві власності транспортного засобу – автомобіля марки «Porsche Cayenne», який безпідставно та незаконно у нього вилучений та тимчасово затриманий.

Суд встановив, що працівник поліції відповідно до статті 36 Закону України «Про виконавче провадження» здійснив огляд та тимчасово затримав спірний автомобіль шляхом доставлення його для зберігання на штрафмайданчик у зв'язку з оголошенням його в розшук.

Суд першої інстанції частково задовольнив заяву про забезпечення позову до пред'явлення позову до суду.

Апеляційний суд скасував ухвалу районного суду в частині задоволення заяви щодо заборони до вирішення позову по суті приватному виконавцю, будь-яким іншим особам вчиняти з автомобілем, який зберігається на штрафмайданчику будь-які дії та заборони керівнику батальйону поліції, а також працівникам підприємства, які охороняють транспортний засіб на майданчику, вчиняти будь-які дії щодо автомобіля, включаючи його видачу приватному виконавцю та директору

юридичної особи, зазначивши, що такі вимоги значно виходять за межі позову, який ОСОБА_1 має намір пред'явити.

Залишаючи без змін ухвалу суду першої інстанції в іншій частині, апеляційний суд погодився з висновком суду в частині заборони до вирішення позову по суті директору юридичної особи ТОВ «Неос Лізінг» вчиняти будь-які дії з належним на праві власності ОСОБА_1 тимчасово затриманим транспортним засобом, оскільки невжиття заходів забезпечення позову може істотно ускладнити чи унеможливити виконання рішення суду у випадку задоволення позову.

Верховний Суд погодився з таким висновком апеляційного суду з огляду на таке.

Згідно із пунктом 5 частин першої та третьої статті 150 ЦПК України позов може бути забезпечено зупиненням продажу арештованого майна, якщо подано позов про визнання права власності на це майно і про зняття з нього арешту. Заходи забезпечення позову, крім арешту морського судна, що здійснюється для забезпечення морської вимоги, мають бути співмірними із заявленими позивачем вимогами.

Обґрунтованою підставою для забезпечення позову має бути існування очевидної загрози порушення законних прав та інтересів позивача у справі в разі невжиття заходів забезпечення позову. Звертаючись із заявою про забезпечення позову, особа має довести належність їй таких прав та те, що невжиття таких заходів призведе до утруднення чи неможливості виконання майбутнього рішення суду, при цьому існування загрози порушення прав позивача повинно мати очевидний та об'єктивний характер.

Вирішуючи питання про забезпечення позову, суд має врахувати інтереси не тільки позивача, а й інших осіб, права яких можуть бути порушені у зв'язку із застосуванням відповідних заходів.

Недопустимо забезпечувати позов шляхом зупинення виконання судових рішень, що набрали законної сили.

На стадії виконавчого провадження виконавчий документ, виданий на підставі рішення суду, прирівнюється до напису нотаріуса.

Постановами про арешт майна боржника та про його розшук приватним виконавцем при примусовому виконанні виконавчого напису нотаріуса накладено арешт на транспортний засіб заявника та оголошено його в розшук.

Працівник поліції здійснив огляд та тимчасово затримав автомобіль заявника шляхом доставлення для зберігання на спеціальний майданчик на підставі статті 36 Закону України «Про виконавче провадження».

Колегія суддів погодилась з висновком апеляційного суду про те, що заборона приватному виконавцеві, керівникові батальйону поліції та працівникам підприємства, які здійснюють охорону вилученого автомобіля на штрафмайданчику, вчиняти будь-які дії щодо спірного автомобіля призведе до зупинення виконання виконавчого напису нотаріуса, що є недопустимим.

Отже, обраний заявником спосіб забезпечення позову не відповідає його меті та завданням цивільного судочинства.

Постановою Верховного Суду від 01 жовтня 2020 року постанову Апеляційного суду Полтавської області від 08 травня 2018 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 01 жовтня 2020 року у справі № 524/188/18 (провадження № 61-38051св18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/92065787>

Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР, за жовтень 2020 року / упоряд. правове управління (IV) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду/ Відпов. за вип.: суддя КЦС ВС, секретар Пленуму ВС, к.ю.н, доцент Д.Д. Луспеник/ Київ, 2020. 29 с.

Застереження: видання містить короткий огляд судових рішень Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. У кожному з рішень викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua